

АРХЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ

2006 • 2007

ВИДАЄТЬСЯ ЩОРІЧНО. КИЇВ

ЗМІСТ

Від редакції 5

2006

БЕССОНОВА С.С., СТОЛЯРЕНКО П.Г. Археологические исследования экспедиции «Парфений» в 2006 г.	7
- ЗАДНИКОВ С.А., ШРАМКО І.Б. Розкопки зольника 13 на Західному укріпленні Більського городища	8
ЗОЦЕНКО В.М., ТАРАНЕНКО С.П. Дерев'яна мостова XVIII — XIX ст. на Києвоподолі	11
ІВАКІН В.Г. ПЕФТИЦЬ Д.М. Про археологічні дослідження Подільської постійнодіючої експедиції влітку — восени 2006 р. за адресою: м. Київ, вул. Сковороди, 14.	14
КОЗАК О.Д. Антропологічні та палеопатологічні дослідження людських решток з поховань та перепоховань, знайдених при археологічних розкопках на вул. Кафедральній у м. Львові у 2006 р.	18
ЛАЗУРКО О.Р., ТКАЧ Є.С. Археологічні дослідження в м. Угневі у 2006 р.	21
ПЕТРАУСКАС О.В., ШИШКІН Р.Г., БАБЕНКО Р.В. Розкопки могильника черняхівської культури Червоне-2 на Київщині у 2006 р.	25
ПРИЩЕПА Б.А., ТКАЧ В.В., ЧЕКУРКОВ В.С. Дослідження багатошарового поселення на південній окраїні м. Рівне.	28
САГАЙДАК М.А., ТАРАНЕНКО С.П., ІВЧЕНКО А.В. Археологічне дослідження Подолу Києва за адресою вул. Борисоглібська, 3 у 2006 р.	32
СОХАЦЬКИЙ М., НІКІТІН О., КОВАЛЮХ М., ВІДЕЙКО М.В. Початок дослідження ДНК з антропологічними матеріалами трипільської культури із печери Вертеба	35
ТЕТЕРЯ Д.А. Археологічні дослідження на території Вознесенського монастиря в Переяславі 2006 р.	39
ТРУФАНОВ А.А., ЮРОЧКИН В.Ю., НЕНЕВОЛЯ И.И. Новое позднекифское поселение на левом берегу р. Альма в Юго-Западном Крыму	43

2007

БАЛАКІН С.А. Результати археологічних досліджень на території Києво-Печерського заповідника у 2007 р. ...	45
БУТЯГИН А.М. Раскопки городища Мирмекий в 2007 г.	48
БЫЛКОВА В. П. Раскопки Белозерского поселения в 2006—2007 гг.	51

К.Ю. Пеляшенко, І.В. Голубєва, Ю.В. Буйнов

ОХОРОННІ ДОСЛІДЖЕННЯ БАГАТОШАРОВОГО ПОСЕЛЕННЯ ПО вул. ПРИМЕРІВСЬКА У м. ХАРКОВІ

In 2007, the protective archaeological research of the multilayer settlement on the left bank of the Kharkiv River was concentrated on the territory of 25/27, Prymerivska street in Moscow Region of Kharkiv city. Three pits and a stone altar of Zrubna cultural and historic community were studied. Also the Late Mediaeval ceramics was uncovered on the site.

Протягом 2007 р. на території м. Харкова співробітниками «Слобідської археологічної служби» за участю студентів історичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна були проведені охоронні археологічні розкопки виявлених під час експертизи археологічних пам'яток.

У квітні 2007 р. проведено дослідження на багатошаровому поселенні по вул. **Примерівська, 25\27** у Московському районі м. Харкова (керівник К.Ю. Пеляшенко). На площі розкопу 135 м² було зафіксовано культурний шар доби бронзи та пізнього середньовіччя. Поселення розташоване на лівому березі р. Харків (рис. 1, 1). На сьогодні встановити орієнтовну площу поселення доби бронзи неможливо через інтенсивну забудову, в багатьох місцях ґрунтовий шар пошкоджено попередніми земляними роботами. Однак судячи з рельєфу можна стверджувати, що воно займало дюнне підвищення у заплаві лівого берега р. Харків.

Найбільш збереженим виявився культурний шар доби бронзи, потужність якого становила до 0,70–0,80 м (піщаний ґрунт темно-сірого кольору насичений матеріальними залишками). Культурний шар доби пізнього середньовіччя був пошкоджений сучасними земляними роботами. Матеріальні залишки XVIII–XIX ст. фіксуються у перевідкладеному верхньому ґрунті та у заповненні сучасних перекопів разом із сучасним будівельним та побутовим сміттям. У непорушеному вигляді матеріал до-

би пізнього середньовіччя фіксується у заповненні ям 2 і 3, частини яких непошкоджені (рис. 1, 2).

Всього у розкопі виявлено чотири давніх комплекси:

Яма 1 (рис. 1, 2) — господарська яма доби бронзи, має округлу у плані форму. Стінки ями вертикальні, дещо звужені до дна. Заповнення ями — піщаний ґрунт, у якому знайдено дрібні фрагменти ліпного посуду доби бронзи та кістки тварин.

Кам'яний жертвник (рис. 1, 2) — зафіксований у культурному шарі доби бронзи на глибині 0,90 м, являв собою викладку з рваного каменю (піщаник) овальної форми, що складалася з 29 фрагментів.

Яма 2 (рис. 1, 2) — приміщення доби пізнього середньовіччя. Виявлена на глибині 0,9 м, її межа чітко читалася світло-сірим заповненням на фоні чорного супіску. Розміри об'єкта в плані становлять 2,7 × 3,0 м, загальна глибина — 1,80 м. Стінки котловану прямі, вертикальні. На дні фіксувались три стовпові ямки. Вздовж західної стіни, на відстані 0,05 м знаходився жолобок 0,05 м завширшки. Крім того, на захід від північно-східної стовпової ямки на відстані 0,40 м вздовж північної стіни знаходились дві маленькі ямки (діаметр 0,05 м) за 0,10 м одна від одної. Північно-західний кут ями перерізаний більш пізньою та глибокою ямою 3. У заповненні ями знайдено уламки побутової (переважно горщиків з ангобовим розписом, полумисків з ангобовим та рельєфним орнаментом, макітер) та архітектурно-декоративної (теракотових коробчастих кахлів із залишками побілки) кераміки. Дрібна керамічна пластика представлена креймахом зі стінки посуду з червоним ангобовим орнаментом. У комплексі виявлено також уламки скля-

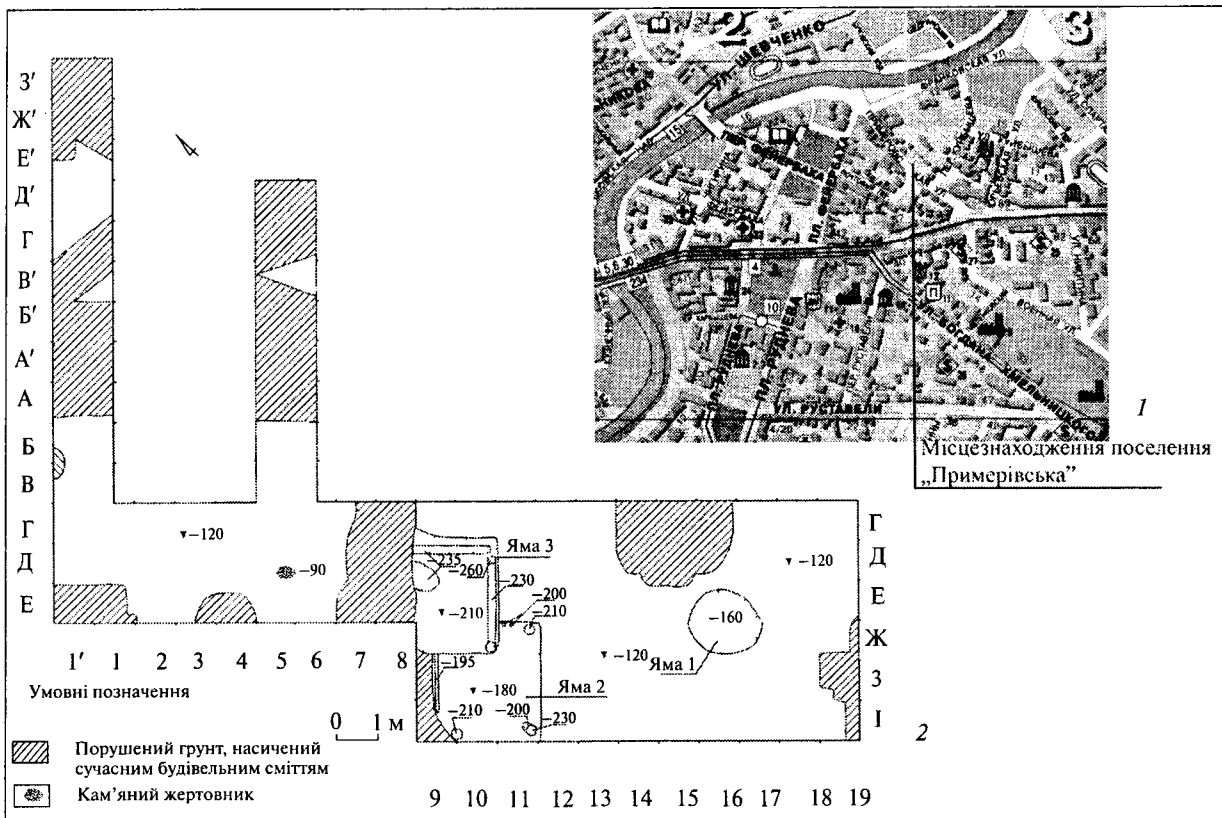

Рис. 1. Ситуаційна схема місця розташування поселення «Примерівська» та план розкопу

ної віконниці та денця посуду. Монета з отвором для носіння на шії мала погану збереженість, проте, очевидно, за низкою ознак вона є українською підробкою під бидгощський півторак Сигізмунда III Вази.

Яма 3 (рис. 1, 2) — приміщення доби пізнього середньовіччя. Була частково зруйнована сучасним перекопом. Її сектор, що зберігся, фіксувався світло-сірою попільною плямою на фоні чорного супіску на глибині 0,90 м. Він мав прямі вертикальні стіни та загальну глибину 2,10 м. Вздовж північної та східної стін комплексу на відстані відповідно 0,20 м та 0,05 м від стін знаходились жолобки 0,20 м завширшки і 2,35 м та 2,20 м завглибшки. На кінцях жолобка, що тягнувся вздовж східної стіни, розмішені стовпові ямки: північна — діаметром 0,20 м, завглибшки 2,60 м, південна — діаметром 0,20 м, завглибшки 2,70 м. Відсутність жолобка вздовж південної стіни комплексу може бути конструктивною особливістю ями. Проте, швидше за все, пояснюється це тим, що його фіксація ускладнена активною діяльністю кротів. На відстані 0,40 м від західної стіни сектора досліджено видовжену еліпсоподібну ямку. Вона може бути інтерпретована як передпічна яма. Асортимент керамічного посуду в ямі 3 більший, ніж у попередній, і представлений уламками гончарних

горщиків з ангобовим розписом, полумисків з ангобовим та рельєфним орнаментом, покриток, глечиків та макітер. У комплексі виявлено також креймами зі стінок гончарного посуду з червоним ангобовим розписом, уламки теракотових коробчастих кахлів з рослинним і рослинно-геометричним динамічним (килимовим) орнаментом, скляні вироби (віконниці, посуд) та уламки точильних каменів зі слідами використання.

Виявлені в культурному шарі матеріальні залишки **доби бронзи** належать до зрубної культурно-історичної спільноти (ЗКІС). Ліпний посуд представлений уламками банкового посуду та слабкопрофільованих горщиків з різноманітною орнаментациєю (переважно у верхній частині): зигзагоподібний наліпний пружок (рис. 2, 1); прокреслені лінії, структуровані в ялинкову композицію (рис. 2, 16, 17, 19—22); горизонтальний наліпний пружок, розчленований пальцево-нігтьовими вдавненнями (рис. 2, 2, 13, 18); наліпний пружок, розчленований косими насічками паличкою (рис. 2, 5, 7, 28); прокреслені лінії (рис. 2, 8, 9, 15); відбитки дрібнозубчастого штампа (рис. 2, 22); відбитки шнура (рис. 2, 11); вдавнення палички (рис. 2, 4, 7, 23); цікавий уламок стінки ліпного посуду, прикрашеного рядом зернових ямок та гребінцевими розчосами по всій поверхні (рис.

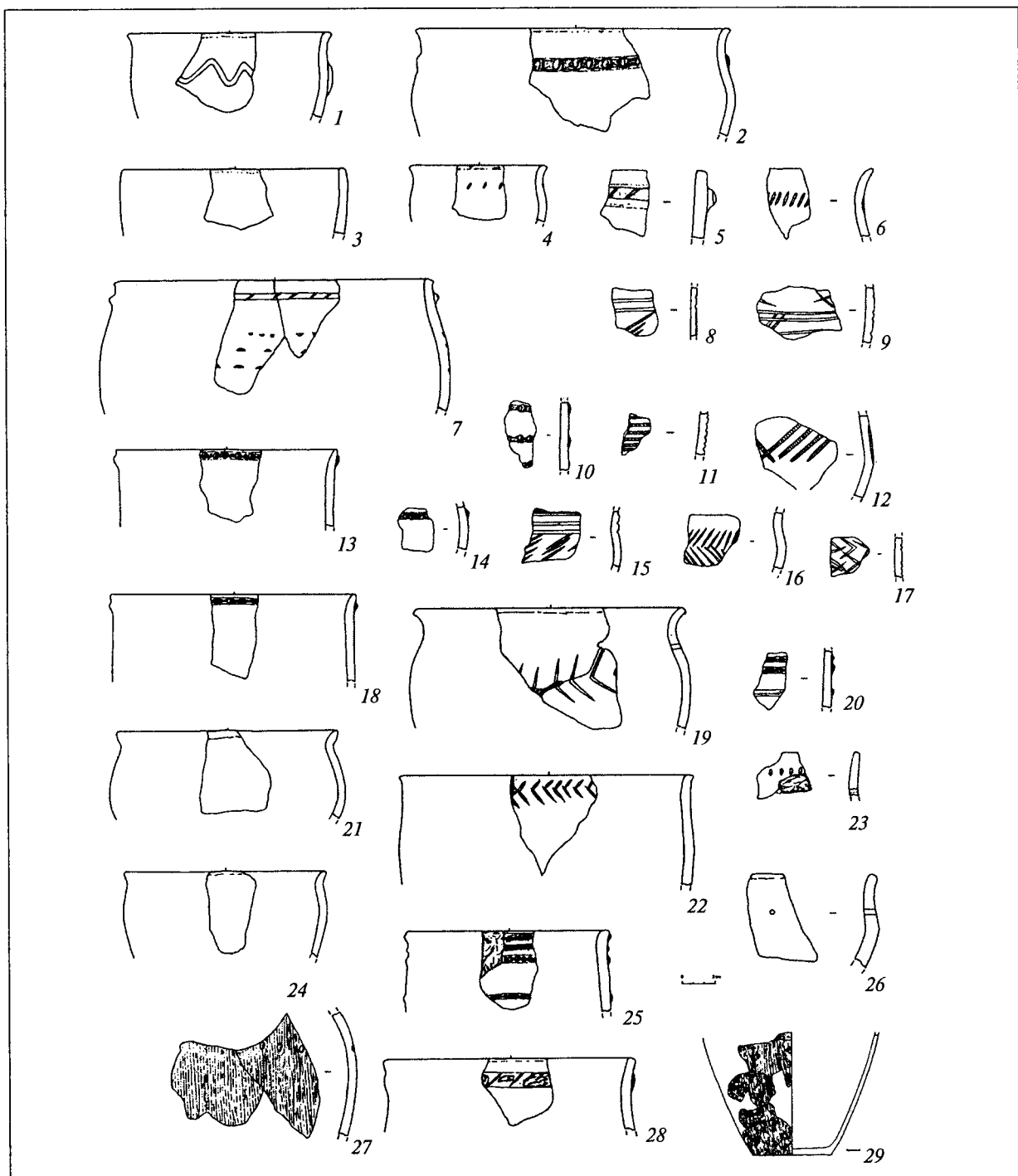

Рис. 2. Знахідки доби бронзи з поселення «Примерівська» (глина)

2, 27), зовні він нагадує кераміку малобудківського типу (ранній етап бондарихинської культури). Важливо відзначити знахідки фрагментів з багатопружковою орнаментациєю, виявлені на глибині 0,90 м. Пружки розчленовані пальцево-нігтьовими вдавненнями в кілька горизонтальних рядів (рис. 2, 10, 20, 25).

Чітких хроноіндикаторів на поселенні не знайдено. Типологічний аналіз і характер орнаментациї дають підставу віднести цю пам'ятку

до пізнього етапу бережновської-маївської культури зрубної культурно-історичної спільноти.

Залишається нез'ясованим культурно-хронологічне положення кераміки з багатопружковим орнаментом. Однак за характером розчленування, складом глини, обробкою зовнішньої поверхні та стратиграфією є підстави пов'язувати її тільки зі зрубною КІС. Якщо це так, то з'являється ще один доказ гіпотези про участь племен культури багатопружкової ке-

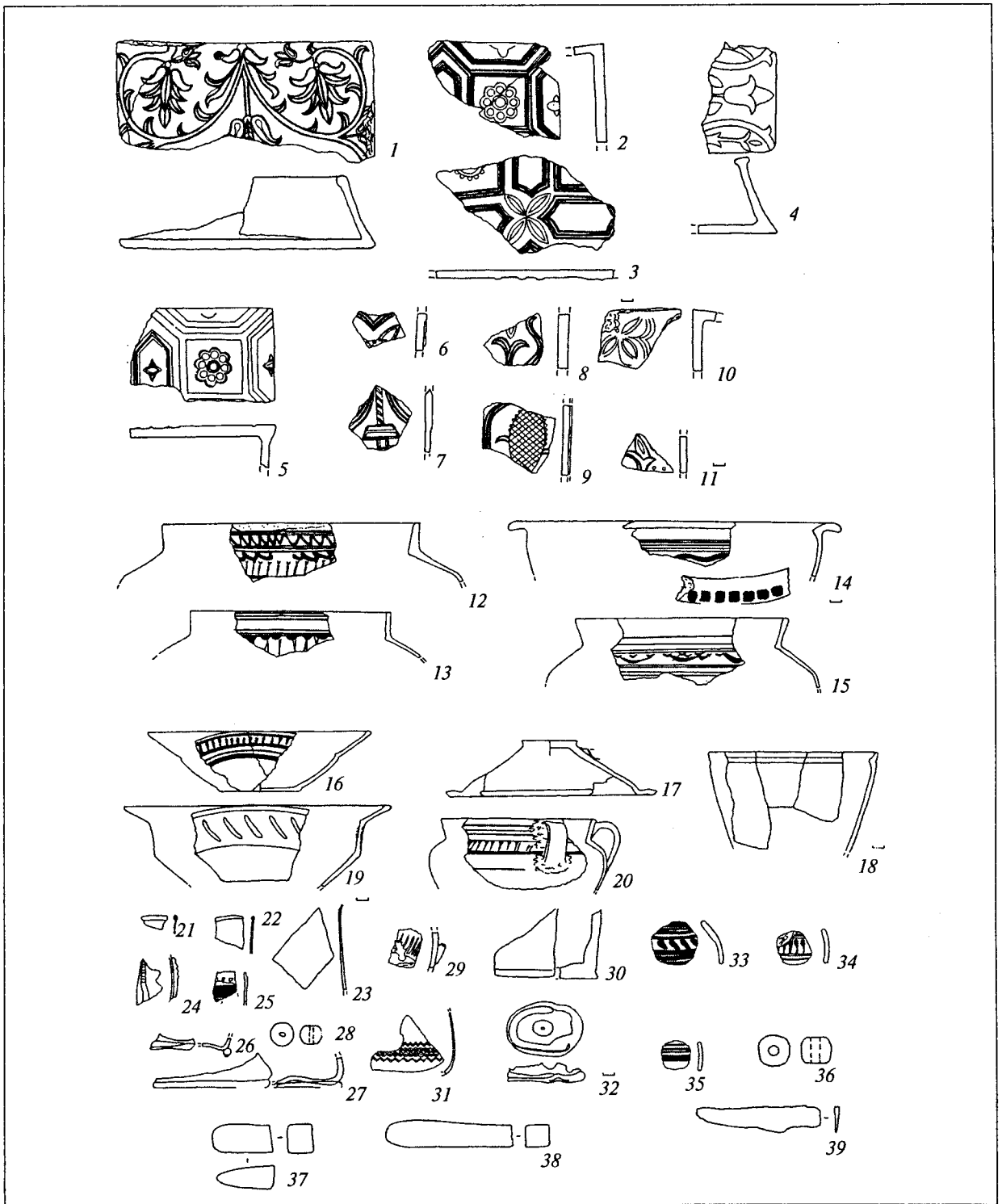

Рис. 3. Знахідки доби пізнього середньовіччя з поселення «Примерівська»: 1–20, 33–36 — глина; 21–32 — скло; 37, 38 — камінь; 39 — залізо)

раміки у формуванні зрубної КІС на території України. Не виключено також, що поселення могло виникнути раніше, оскільки в нижніх шарах виявлено кераміку з багатопружковою орнаментациєю.

Речовий матеріал доби пізнього середньовіччя представлений переважно уламками побу-

тової й архітектурно-декоративної кераміки та кістками тварин. Трапляються також вироби зі скла, каменю та заліза.

Побутова кераміка виготовлена зі щільної, добре відмуденої глини з великим відсотком піску. Стінки виробів тонкі (0,3–0,5 см), добре пропечені. Випалення виробів проводилось як

у відновному, так і в окисному середовищах. Відповідно перші орнаментовані переважно рельєфним орнаментом у вигляді горизонтальних креслених та вертикальних лискованих смуг. Переважна ж більшість посуду випалялась в окисному середовищі, мала різні відтінки світлих (бежевий, червоний, жовтий) кольорів і була орнаментована ангобовим розписом (барботин). Серед орнаментальних композицій слід відзначити такі елементи, як прямі та хвилясті горизонтальні лінії, гачки, крапки та штрихи. Орнамент наносився на верхню частину посуду (від краю вінця до середини тулуба). Серед цієї категорії знахідок кількісно переважають горщики різних розмірів з діаметром вінця від 11 до 23 см. Усі вони мають маленьке (1,5—3 см заввишки) пряме вертикальне вінце, що різко переходить у високе, інколи з ребром, плече (рис. 3, 12, 13, 15). Інші групи посуду представлені невеликою кількістю уламків. Покришки переважно сірого кольору і неорнаментовані (рис. 3, 17). Через фрагментарність матеріалу діаметри встановити не вдалося. Полумиски світлих кольорів орнаментовані різнокольоровим ангобовим розписом та косими зрізами із зовнішнього краю денця, сірий — косими вдавленнями (рис. 3, 16, 19). Фрагменти світлих глечиків орнаментовані розписом, сірого — вертикальними лискованими смугами. Така сама тенденція (прикрашення світлих виробів розписом, сірих — рельєфним орнаментом) спостерігається і на уламках глечиків та макітер (рис. 3, 14, 20).

Архітектурно-декоративна кераміка представлена уламками лицьових коробчастих теракотових кахлів. Тісто виробів щільне, добре відмулене, з великим відсотком піску. Лицьові

пластини кахлів відтиснуті в матрицях, румпи доліплено на гончарному крузі. Випалено виробу в окисному середовищі за високої температури. На переважній більшості виробів залишилась побілка, що свідчить про їх використання в кахляній печі. Усі вони прикрашені рослинними та геометричними композиціями. Орнамент має переважно динамічний (килимовий) характер (рис. 3, 1—11).

Дрібна керамічна пластика представлена креймахами, що виточені зі стінок гончарного посуду з червоним ангобовим розписом та пряслон (рис. 3, 33—36).

Серед фрагментів скляних виробів слід відзначити денця пляшок з кільцевими та стінки з гофрованими стрічками, уламки віконниць та намистину. Виділяються з описаного матеріалу дрібні фрагменти вінця мініатюрного скляного посуду, орнаментованого червоними, рожевими та жовтими елементами (рис. 3, 21—32).

Крім того, знайдено два уламки точильного каменя (рис. 3, 37, 38) та залізний ніж (рис. 3, 39). Мідна монета має погану збереженість, що ускладнює її атрибуцію. Проте за складом ознак її можна інтерпретувати як українську підробку під бидгощський півторак Сигізмунда III Вази.

Виявлені археологічні матеріали підтверджують дані писемних джерел про заселеність «Захарківської частини» міста не пізніше останньої чверті XVIII ст., дають інформацію про матеріальну культуру і побут населення та про деякі елементи традиції житлобудування.

Таким чином, охоронні дослідження по вул. Примерівська, 25/27 дають уявлення про загальну картину життя в минулому на цій території.

